

Får prestesaken i fanget

Øystein Helmikstø

Det er ikke et rettssikkerhetsproblem hvis ofre i overgrepssaker ikke blir trodd, mener advokat Siv Hallgren, som nå skal lede Gjenopptakelseskommissjonen.

– **Gratulerer med ny jobb. Hvordan har du sett på Gjenopptakelseskommissjonen fra utsiden?**

– Som et trangt nåløye.

– **Og det har du applaudert?**

– Det var et ledende spørsmål. Det er jo det lovgiver har lagt opp til.

– **Hva er Gjenopptakelseskommissjonens jobb etter din oppfatning?**

– Man må være oppriktig i arbeidet med disse sakene, og gå inn i dem med åpent sinn og kritisk blikk. Og være bevisst på hvilken viktig rettssikkerhetsventil dette er.

– **Hva er egentlig rettssikkerhet?**

– At vi må unngå å dømme uskyldige. Rettssikkerhet i straffesaker betyr flere ting. Den som har myndighet til å tiltale, må være selvstendig og uavhengig. De som dømmer, skal også være selvstendige og uavhengige. Den tiltalte må på ethvert trinn av prosessen bli gjort kjent med det han eller hun er tiltalt for, og det faktiske og rettslige grunnlaget for tiltalen. Retten til å ta til gjenmæle er også grunnleggende. Rettssikkerhet betyr også at påtalemyndigheten alltid skal opptre objektivt og saklig. Påtalemyndigheten må også alltid sørge for å føre bevis og vitner som taler til gunst for tiltalte. I en straffesak er det også ofre, pårørende og andre som kan være skadelidende. Rettssikkerheten har også en viktig side mot dem. Retten til advokat for tiltalte og pårørende er også av grunnleggende betydning for rettssikkerheten.

– **Psykologtidsskriftet har skrevet om Prestesaken i februar og mars. En ny gjenåpningsbegjæring er på vei. Hva er den største utfordringen knyttet til rettssikkerhet i overgrepssaker?**

– Jeg vil ikke si noe konkret om Prestesaken, for jeg ønsker å behandle den, om den kommer til oss på nytt. Generelt vil jeg si at bevisbildene i disse sakene er veldig vanskelige, fordi det svært ofte er lite reelle bevis. Det er ofte historie mot historie.

Det kan være et *rettstrykghetsproblem* hvis ofre i overgrepssaker ikke blir trodd. Det er alvorlig, og vi må ta det på alvor, men det er ikke et *rettssikkerhetsproblem*. Oppmerksomheten må være på om vi dømmer uskyldige. Hvis vi gjør det, da har vi i et rettssikkerhetsproblem.

– **Tror vi mer på påståtte ofre i dag enn for tjue år siden?**

– I dag tar vi barn på langt større alvor, noe jeg tror er viktig. Og vi er mer oppmerksomme på at barn ikke alltid snakker sant.

– **Tar sakkyndige, og også retten, høyde for det?**

– I første omgang er det viktig at påtalemyndigheten tar høyde for det. Det som er svært viktig for rettssikkerheten, er at påtalemyndigheten har respekt for partene og har et kritisk blikk på sitt ansvar og på sakene. I neste omgang må sakkyndige og retten ta de samme hensyn.

– **Kjenner aktørene til oppdatert kunnskap og forskning om for eksempel barn og troverdighet?**

– Jeg vil tro at psykologer er oppdatert her. Men det er viktig at man ikke gir seg ut for å være eksperter på noe annet enn det man er ekspert på. Hvis du blir spurt om noe du ikke er ekspert på, så er det din jobb å sette foten ned og unngå å svare.

Det er viktig at psykologen holder seg til mandatet. De skal ikke vurdere troverdighet, for eksempel. Det er en stor og vesentlig forskjell på å være en sakkyndig som sådan, og å være behandler. Jeg tror de fleste sakkyndige er klar over forskjellen, men jeg har sett i barnesaker at sakkyndige nærmest er blitt manipulert av en av partene.

– **Fornærmedes stilling i rettssystemet har endret seg de siste ti årene. Hva tenker du om det?**

– Det har vært en veldig viktig og riktig utvikling. Før var det ingen informasjon til fornærmede, og fornærmede hadde ingen rettigheter. Og det er ressursbesparende, sammenlignet med når man delte disse sakene i en sivil sak og en straffesak. Nå får vi to saker for prisen av én.

– **Mange av sakene i kommisjonen har handlet om tilregnelighet. Men hva med psykisk helse og for eksempel falsk tilståelse? Har kommisjonen nok oppmerksomhet på dette?**

– Falsk tilståelse kan ha andre årsaker enn psykisk sårbarhet. Det kan finnes tilsynelatende rasjonelle grunner til falsk tilståelse: Behov for oppmerksomhet eller ønske om å påta seg skyld for en annen er et rasjonale som vi alle kan forstå.

Psykisk helse er noe man har blitt mer og mer oppmerksom på, som man tilrettelegger på en helt annen måte enn før. Men ikke alltid. Og det gjelder både fornærmede og anklagede. Man har kommet et stykke på vei på Barnehusene med dette. Det er viktig å få sakkyndigheten på plass tidlig i prosessen, for å vurdere psykosener, for eksempel. Dette står det litt om i Tilregnelighetsutvalgets anbefalinger¹. Når man leser disse sakene, er det ikke sikkert man fanger opp dette i det hele tatt, før man treffer vedkommende. Hvis man tar et avhør uten å tenke over hvilket menneske man avhører nå, kan det gå alvorlig galt.

– **Har du selv vært i saker der du frykter justismord?**

– Jeg er sikker på at jeg har vært i saker på begge sider der resultatet kan ha blitt feil. Jeg har definitivt vært uenig i bevisvurderingen. Jeg har tenkt at bevisene strengt tatt ikke holder. Noen ble dømt likevel.

– **Du har nå sjansen til å si noe til landets psykologer.**

– Slutt med fjerndiagnostisering! Selv med forbehold om at man ikke driver med slikt, tar folk det for god fisk.

Her er et eksempel jeg ofte får gjengitt: Klient NN: «Psykologen min sier at man ikke skal drive med fjerndiagnoser, men sa at det jeg har fortalt om min eksmann, ligner veldig på F.60.2.»

Hvorfor NÅ?

- Advokat Siv Hallgren (52) er fra 1. april ny leder i Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker.
- Prestesaken, en volds- og overgrepssak fra 2006, havner i Gjenopptakelseskommisjonen på nytt, trolig i løpet av året, ifølge prestens familie.

¹. NOU 2014: 10 Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern